

Султанова А.Т.

**ОШ ОБЛУСУ ЖАНА КООМДОГУ ТЕРРОРИЗМ, БАҢГИЛИК СЫЯКТУУ
КӨЙГӨЙЛҮҮ МАСЕЛЕЛЕР**

Султанова А.Т.

**ОШСКАЯ ОБЛАСТЬ И ТЕРРОРИЗМ В ОБЩЕСТВЕ, ПРОБЛЕМНЫЕ ЗАДАЧИ
НАРКОМАНИИ**

A. T. Sultanova

OSH OBLAST AND TERRORISM IN SOCIETY, PROBLEM TASKS ADDICTION

УДК: 325.309.69

Учурдагы терроризм, баңгилик, диний экстремизм ж.б. коомдук жат көрүнүштөрдүн чордонуна айлануу коркунучунун Ош облусуна да тиешеси бар. Макалада бул көйгөйлөргө каршы көрүлүп жаткан иш-чаралар иликтенет.

В настоящее время существует угроза в Ошской области стать одним из центров терроризма, наркомании, религиозного экстремизма и т.д. В данной статье исследуются предпринимаемые меры в отношении таких проблем.

At present there is a danger for Osh region to be one of terrorism, drug addiction and religious extremism. In this article taken steps to such problems are searched.

XX кылымдын аягында – XXI кылымдын башында дүйнөлүк алкакта эл аралык терроризм күч алып, коомчулуктун үрөйүн учурган дүйнөлүк көйгөйлүү маселеге айланган. Террористтик кыймылдын жактоочулары «террор», башкача айтканда «коркутуу» аркылуу социалдык чындыкка жетүү мүмкүн деп эсептешет. Статистикалык маалыматтарга караганда 1968-1995-жж. (27 жыл аралыгында) эл аралык терроризмдин курмандыктарынын саны 9000 адам болсо, ал эми 1996-2000-жж. (5 жыл аралыгында) эле 5000ге жакын адамдар болушкан [2.4]. Акыркы жылдары Азияда, Африкада, Жакынкы Чыгыштагы, КМШнын аймагындагы болуп жаткан куралдуу жаңжалдар террордук жардыруучу, бүлүндүрүүчү күчтөрдүн аракеттери менен коштолгон.

Терроризм менен тыгыз байланышкан эң эле кескин чараларга баруучу борборлор Борбордук Азиянын да, башкача айтканда ислам динин тутунуп жашагандардын аймактарын өз таасирине алуу аракетин жасашууда. Себеби алар, адамдар ыйык тутуп, аздектеген диний ишенимдерине жамынышып, алардын башын айлантуу оңой деп эсептешет. Мына ошондой максатта, куралчан террористтер 1999-ж. август айында Эгемендүү Кыргыз Республикасынын түштүгүнө киришип, ошол кезде Ош облусуна караштуу Баткен районунда өздөрүнүн убактылуу турагын курган жана аларды чындоо максатында жергиликтүү калктын ишенимине кирүүгө аракет жасашкан. Бирок, алардын бул аракети мамлекеттин бүтүндүгүнө шек келтирүү катары бааланып, Кыргызстандын аскердик күчтөрү Өзбекстан, Армения жана Казакстандын аскердик-техникалык жардамдары менен аларды талкалап, республиканын чегинен сүрүп чыгарылган. Кыргызстандын түштүгүндөгү бул окуя эгемендүү республикабыздын коргоо жөндөмдүүлүгүн арттыруу ишинде чоң сабак болгон. Мында республиканын куралдуу күчтөрүндөгү аябай чоң кемчи-

ликтер бар экендиги, аскердик техникалардын, курал-жарактын жетишсиздиги, ошондой эле террористтик аракеттерге каршы күрөшүү тажрыйбасы жок экендиги ачык-айкын көрүнгөн.

Кыргызстан 2002-ж. башында АКШ, Россия, Франция жана башка мамлекеттер менен катар эл аралык терроризмге каршы күрөшүү үчүн Эл аралык терроризмге каршы биримдикке кирип, анын куралдуу күчтөрү Кыргызстанга убактылуу жайгаштырылган. Терроризмге каршы күрөшүү аракеттери жогоруда аталган мамлекеттердин расмий өкүлдөрүнүн Ош жергесине келгенде дайыма талкууга алынуучу маселеге айланган.

2004-ж. декабрь айында Кыргызстандагы Американын элчиси мырза Стивен Янг Ош шаарынын мэри менен жолугушуусунда терроризмге каршы күрөшүүдөгү аракеттер, баңги заттарын көзөмөлдөө жана эки тараптуу экономикалык байланыштарды өнүктүрүү боюнча сүйлөшүүлөр өткөрүлгөн. Себеби, терроризм сыяктуу баңги заттарына байланыштуу коомдо коркунуч жараткан маселе Ош аймагына түздөн-түз тиешеси бар. Ооганстан мамлекетинен баңги заттары Борбордук Азия аймагы аркылуу ташылып жаткандыгы жана Кыргызстан аргасыздан баңги заттын ташып өтүүчү аймагына айлангандыгы [4.228] жөнүндө маалыматтар чындык. Борбордук Азия өлкөлөрү аркылуу Батыш Европага бүгүнкү күндө баңги заттарынын 65% ташылып өтөт [5.173]. Ооганстандан Тажик Республикасынын Тоолуу Бадахшан облусунун Ишкашим айылы, Хорог шаары, Мургаб району аркылуу Марган-Суу, Кызыл-Арт тоолорундагы жалгыз аяк жолдор менен жашыруун баңги заттарын ташып өтүп, Ош облусунун аймагына баңги заттары оңой эле кирип калган [3.128-130]. Ош облусунун Баңги заттарын көзөмөлдөгү алуу агенттигинин маалыматы боюнча 2008-жылы 2 тоннага жакын баңги зат кармалса, 2009-жылдын алты айында эле ушунча көлөмдөгү баңги зат кармалган. Ошондой эле аны колдонуучулардын саны да 10 миңге өсүп кеткен [1].

Кыргызстандын түштүгүндөгү мындай кооптуу абалды эске алуудан зарыл экендиги коомчулукту терең тынчсыздандыра баштаган. Он жылдан бери республикабызда иштеп келе жаткан Баңги заттарын көзөмөлдөө боюнча Мамлекеттик комиссиянын негизинде Ош шаарында Баңги заттарын көзөмөлдөгү алуу боюнча агенттиги 2003-жылы 17-июндагы Кыргыз Республикасынын президентинин №УП-182 Жарлыгы менен жаңы түзүм катары пайда болгон. Бул Кыргызстандын мамлекет башчысынын демилгеси менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жана БУУнун баңги заттар жана кылмыштуулук боюнча Башкармалыгынын (УНП

ООН) [6] ортосундагы атайын эл аралык долбоордун алкагындагы макулдашуунун негизинде түзүлгөн. Анын негизги милдеттери болуп төмөнкүлөр аныкталган: Баңги зат каражаттарын, дендароо кылуучу заттарды жана баңги заттарын камтыган өсүмдүктөрдү мыйзамдуу колдонуу тармагында жана мыйзамсыз колдонууга каршы мамлекеттик саясатты иштеп чыгуу жана ишке ашыруу;

Аткаруу бийлик органдарынын баңги зат каражаттарын, дендароо кылуучу заттарды жана баңги заттарын камтыган өсүмдүктөрдү мыйзамдуу колдонуу маселелери боюнча ишмердигин жөнгө салып туруучу жана мыйзамсыз колдонулушуна каршы чара көрүү;

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык кылмыштарды аныктоо, бөгөт коюу, бетин ачуу, мыйзамга ылайык тергөө караштуулугу боюнча иш жүргүзүү;

Баңги зат каражаттарын, дендароо кылуучу заттарды жана баңги заттарын камтыган өсүмдүктөрдү мыйзамсыз айлантууга каршы аракеттенген чет элдик иштиктүү кызматтар жана эл аралык уюмдар менен Кыргыз Республикасынын эл аралык келишимдерине ылайык өз ара аракеттенүү жана маалыматтар алмашууну ишке ашыруу, ошондой эле ушул маселелерде Кыргыз Республикасынын кызыкчылыгын жактоо;

Баңги зат каражаттарын, дендароо кылуучу заттарды жана баңги заттарын камтыган өсүмдүктөрдү мыйзамсыз колдонууну көзөмөлдөө тармагында эл аралык келишимдерде белгиленген тартипте түзүү.

Бул агенттик, өзүнүн кызматкерлерин атаандаштык негизде атайын эл аралык сыноодо тандалып алынган алгачкы мамлекеттик түзүм болуп саналат. Мында БУУнун баңги заттарын жана кылмыштуулукту көзөмөлдөө Башкармалыгы менен биргеликте атайын техникалык каражаттарды («детектор лжи» же «полиграф») колдонуу менен кызматкерлери текшерүүдөн өткөрүлөт. Агенттик баңги саясатты калыптандыруу, баңги заттарына каршы ишмердикти багыттап туруу жана баңги зат каражаттарын мыйзамдуу колдонууну көзөмөлдөөдөн тышкары, чапчандизилдөө, кылмыш иштери боюнча тергөө жана башка бир катар ишмердикти иш жүзүнө ашырат. Учурда баңги заттарына каршы күрөшүүнүн көйгөйлүүлүгүн баалап, бул мекеменин алдында баңги заттарды көзөмөлдөө боюнча мамлекеттик кызматынын ыкчам тобунун Башкармалыгын түзүү боюнча 2 млн АКШ долл. өлчөмүнө барабар болгон долбоор иш жүзүнө ашырылган. Башкармалык Заманбап техникалык, байланыш, транспорттук каражаттары менен камсыз болгон [7]. Жалпысынан Баңги заттарына каршы күрөшүү Агенттигинин ишин өркүндөтүүгө эл аралык уюмдар тарабынан 10 млн.го жакын АКШ долл. сарпталган [6].

Эске салчу жагдай, 2009-жылы октябрь айында Баңги заттарын көзөмөлдөө боюнча түзүлгөн алгачкы улуттук мекеме эч кандай себепсиз жоюлушу орунсуз болгон. Агенттикти жоюу Кыргыз Республикасынын кадыр-баркына терс таасирин тийгизген. Баңги заттарын көзөмөлдөө, ага каршы күрөшүү, башкача айтканда баңги заттарына байланышкан кырдаалга түздөн-түз таасир этүүчү мекеме катары өзүнүн натыйжалуу ишмердигин көрсөтүп келген. Тилекке жараша 2010-жылы 17-августунда Кыргыз Республикасынын Прези-

дентинин №УП-131 Жарлыгы менен мыйзамсыз баңги заттарын колдонууга каршы күрөштүн натыйжалуулугун жогорулатуу максатында Кыргыз Республикасынын Ички иштер Министрлигинин кызматтарынын жана бөлүмдөрүнүн, Кыргыз Республикасынын саламаттыкты сактоо министрлигинин негизинде Баңги заттарын көзөмөлдөө мамлекеттик кызматы болуп кайра түзүлгөн (ГСКН КР) [7].

Бул мекеме кайра түзүлүү менен өзүнүн техникалык каражаттарын чыңдоого жана жогорку деңгээлдеги адистер менен толуктоого мүмкүнчүлүк алган. Учурда чет элдик жана эл аралык укуктагы мекемелер менен тыгыз байланышы бар. Алар: Тажик Республикасынын баңги заттарга каршы күрөшүү Агенттиги, Россия Федерациясынын баңги заттарын көзөмөлдөө кызматы, Америка Кошмо Штаттарынын Агенттиги (ДЕА). Ошондой эле өнөктөш-өлкөлөр: Казакстан, Россия, АКШ, Тажикстан, Өзбекстан жана Кытай болуп саналат.

Кыргызстандын чек араларын чыңдоо, инфраструктураларын бекемдөө, баңги заттарын ташууга бөгөт коюу жана түштүк аймагынын социалдык-экономикалык өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү багытында Евросоюздун комиссиясы Ош облусуна кызматташуу, иштиктүү чараларды көрүүнү сунуштаган. Мындай максат менен Ош жергесине Европа союзунун толук ыйгарымдуу элчиси Андриан Ван дер Меер 2006-ж. 14-декабрда келген. Евросоюздун алкагында кайрымдуулук жардамдар көрсөтүлүп, долбоорлор түзүлгөн: Ош шаарында питомник, окуу борбору, Кара-Суу шаарында текшерүү жайы ачылган, техникалык-материалдык муктаждыктары камсыздалган. Жогоруда айтылган иштиктүү чараларды жүзөгө ашыруу, коомдогу жат көрүнүштөргө каршы күрөшүү иштери жүзөгө ашырыла баштаган. Баңги заттарын көзөмөлгө алуу, массалык маалымат каражаттары аркылуу анын зыяндуулугун эскертүү өзүнүн натыйжаларын берген. Бирок, атайын кызматтардын бул багыттагы иштээрйбасынын аздыгы 2010-жылы болуп өткөн улуттар аралык кагылышууну алдын алууга, ага бөгөт коюуга өз салымдарын кошо албагандыгы өкүнтөт.

Демек, мындан баңги заттарын ташып өтүүдө транзиттик мааниге ээ болуп, кылмыштуулуктун, терроризмдин, диний экстремизмдин жана башка коомдогу жат көрүнүштөрдүн чордонуна айлануу коркунучунан сактоо үчүн да Ош облусуна өзгөчө көңүл буруу учур талабы деген тыянак чыгарууга болот. Бул багытта кенен тажрыйбага ээ эл аралык уюмдар менен тыгыз кызматташтык мамилелерин түзүү аркылуу гана аталган көйгөйлүү маселелерди чечүүгө болоорун атайын адистер сунушташат. Ошондой эле ар бир жарандын коомдогу орун алган ар кандай маселелерге жоопкерчилик менен мамиле кылуусу, анын туура реакциясы да негизги ролду ойнойт.

Адабияттар:

1. Баңги заттарды ташуу арбууда. – Ош шамы. - 2009.-11-июль.
2. Лачук, В.А. Терроризм и безопасность человека. М.: Дрофа, 2004.
3. О мерах по усилению борьбы с наркотизмом от 10-декабря 1997 г. № 725. Ош облустук мамлекеттик архиви, Ф.1, иш 4170. 128-130 б.

4. Омаров Н.М. Внешняя политика КР в эпоху стратегической неопределенности. – Бишкек, 2005.
5. Омаров Н.М. Современные международные отношения и мировая интеграция. Бишкек, 2009.
6. Управление ООН по наркотикам и преступности [Электронный ресурс].- Режим доступа: www.unodc.org.- Загл. с экрана.
7. (DEA) USA; Кыргыз Республикасынын Ош шаарындагы баңги заттарды көзөмөлдөө боюнча мамлекеттик кызматынын мобилдүү ыкчам тобунун башкармалыгынын маалыматы [Электронный ресурс].- Режим доступа: www.justice.gov/dea.DrugEnforcementAdministration.- Загл с экрана.

Рецензент: к.филос.н. Аблазов К.
